

კოვიდ-პანდემია, როგორც საინვესტიციო გამოწვევა საქართველოს ეკონომიკისთვის

ირაკლი ზოიძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
დოქტორანტი

პანდემიურმა აფეთქებამ მთელს მსოფლიოზე და მათ შორის საქართველოზეც იქონია უარყოფითი ეკონომიკური გავლენა. ამიტომ, აქტუალურია არსებული მდგომარეობის ობიექტურად შეფასება და იმ პრობლემების დაძლევა, რომელიც ქვეყნის წინაშე დგას. მოცემული სტატიის მიზანია გამოკვეთოს ეკონომიკური სიძნელეები, რომელიც ვირუსის გავრცელებამ გამოიწვია საქართველოში საინვესტიციო რისკების გამწვავების კუთხით და გამოიძებნოს მათი გადაჭრისთვის საჭირო ეფექტიანი გზები. სტატიაში გამოყენებული საკითხის შესწავლის ტრადიციული გზები ეფუძნება იმ ობიექტური ეკონომიკური მოვლენების შესწავლას, რომელიც 2020-2021 წლებში დაფიქსირდა. რაოდენობრივი, თვისობრივი და ლოგიკური განზოგადების გზით გაანალიზებულია საინვესტიციო საქმიანობასთან დაკავშირებული ეკონომიკური მაჩვენებლები, რომლებიც მოძიებულია სხვადასხვა ოფიციალური წყაროებიდან და სამეცნიერო სტატიებიდან.

პანდემიით გამოწვეულმა კრიზისმა მნიშვნელოვნად შეუშალა ხელის საქართველოში საინვესტიციო საქმიანობის განხორციელებას და წარმოქმნილმა პრობლემებმა მნიშვნელოვანი ეკონომიკური დანაკარგები მოუტანა ქვეყანას. არსებული სიტუაციიდან გამოსავალი არის მთავრობის აქტიური მუშაობა ბიზნესთან, პანდემიით გამოწვეული საინვესტიციო რისკების დაძლევის გზით მოვიზიდოთ სახსრები, რომლებიც უზრუნველყოფენ ერთის მხრივ ბიზნეს საქმიანობის გააქტიურებას და მეორე მხრივ, ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებას.

საკვანძო სიტყვები: Covid-პანდემია, ინვესტიციები, საინვესტიციო რისკები, ეკონომიკური განვითარება.

2020 წელი მთელი მსოფლიოსთვის საკმაოდ მოულოდნელი და რთული წელი აღმოჩნდა. ვირუსი სახელად COVID-19 (ან კორონავირუსი) მთელს პლანეტაზე გავრცელდა, რომელმაც მილიონობით ადამიანის დაინფიცირება და გარდაცვალება გამოიწვია, ეს პროცესი დღესაც გრძელდება. გარდა ჯანდაცვის პრობლემებისა, არსებულმა პანდემიამ დიდი ზიანი მიაყენა გლობალურ ეკონომიკას. ამ მოვლენას კორონომიკული კრიზისიც კი უწოდეს (Papava, 2020).

პანდემიით გამოწვეული შეზღოვებების გამო მსოფლიო ეკონომიკა 2020 წელს 4,3%-ით შემცირდა, თუმცა ვირუსის საწინააღმდეგო ვაქცინების შექმნისა და კოვიდ-რეგულაციების შექმნის ფონზე 2021 წლის მოსალოდნელი ეკონომიკური ზრდა 5,5 პროცენტს შეადგენს (World Bank, 2022).

კორონომიკული კრიზისის პირობებში ყველა ქვეყანაში შემცირდა მოსახლეობის მსყიდველობითი უნარი, რამაც ექსპორტი და შესაბამისად, ინვესტიციები შეამცირა (პაპავა & ჭარაია, 2020). კრიზისმა მნიშვნელოვნად შეამცირა გლობალური პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობაც, რომლის შედეგადაც 2020 წელს მისი მაჩვენებელი 35%-ით დაეცა (UNCTAD, 2021).

გლობალურ ტენდენციას არც საქართველო ჩამორჩა, 2020 წელს საქართველოს მთლიანი შიდა პროდუქტი 6,8 პროცენტით, ხოლო პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები - 57,2%-ით შემცირდა.¹

ეკონომიკური კრიზისის ანალიზი და გამოსავლის გზების ძიება დღეისათვის ყველაზე პრიორიტეტულ ამოცანას წარმოადგენს. იქედან გამომდინარე, რომ COVID-19-მა ძირეულად შეცვალა ქვეყნის კეთილდღეობის პრიორიტეტები და მნიშვნელოვანი საინვესტიციო დანაკარგები გამოიწვია, რომლის შეფასება და პრობლემების გადაჭრის გზების ძიება აქტუალურია.

¹ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, <https://cutt.ly/1OhMkK2>; <https://cutt.ly/dOhMblE>

სტატიაში განხილული თემის კვლევისთვის ძირითადად გამოყენებულია ტრადიციული მეთოდი, რომელიც გულისხმობს საზოგადოებაში უკვე არსებული ინფორმაციის რაოდენობრივ, თვისობრივ, ისტორიულ, ლოგიკურ ანალიზს და სინთეზს. მასში გამოყენებულია ქართული და უცხოენოვანი სტატიები, საქართველოს ეროვნული ბანკის, მსოფლიო ბანკის, სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის პუბლიკაციები და მონაცემები, ასევე, საკითხის მცოდნე მეცნიერ-ეკონომისტების მოსაზრებები. აღნიშნული მეთოდის შერჩევა განპირობებულია იქედან, რომ მოცემული თემის ირგვით არსებული ინფორმაცია საკმარისად პასუხობს სტატიის მიზანს და დამატებით არ საჭიროებს ახალი, აქამდე უცნობი მეთოდების გამოყენებას სასურველი ამოცანის გადასაჭრელად.

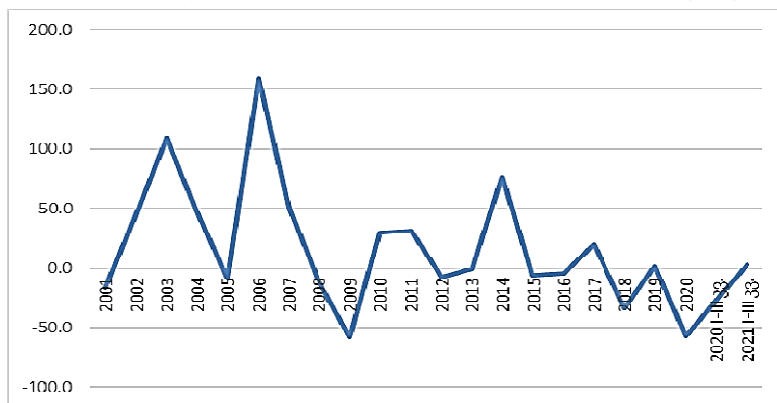
მოცემული სტატია მოიცავს სიახლეებს, რომელსაც მნიშვნელოვანი თეორიული და პრაქტიკული ღირებულება აქვს. იგი შესაძლებლობას აძლევს დაინტერესებულ პირებს გაეცნონ საქართველოში საინვესტიციო დანაკარგების მიზეზების კომპლექსურ კვლევას, გამოთქმული რეკომენდაციები კი შესაძლოა გახდეს ახალი და ეფექტიანი გზა არსებული პრობლემის გადაჭრისთვის.

კრიზისიდან გამოსავლის ძიება დღეისთვის ყველაზე აუცილებელი და აქტუალური საკითხია. არსებობს უამრავი მოსაზრება და მთავრობაც მუშაობს გეგმაზე, თუმცა, მნიშვნელოვანია უფრო აქტიური ნაბიჯების გადადგმა, რათა სწრაფად დაიწყოს წარმოქმნილი საინვესტიციო რისკების შემცირების და ეკონომიკური განვითარების სწრაფი პროცესი. პირველ რიგში უნდა მოხდეს ეკონომიკური განვითარების პროგრამის შემუშავება ბიზნეს სუბიექტებთან თანამშრომლობის საფუძველზე, რომელიც ცალკეულ დარგებს გაუწევს საჭირო დახმარებას და ხელს შეუწყობს ინვესტიციების მოზიდვას. ამისათვის, შესაძლებელია გამოყენებული იყოს საგადასახადო შეღავათები, საინვესტიციო საქმიანობით დაინტერესებისთვის კონკრეტული პროექტების შეთავაზება ინვესტორებისთვის და ადგილობრივი წარმოების ხელშეწყობა.

კოვიდ-პანდემია, როგორც საინვესტიციო გამოწვევა საქართველოს ეკონომიკისთვის

სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით 2020 წელს საქართველოში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები 57,2 %-ით შემცირდა, რაც ბოლო ოცი წლის განმავლობაში 2009 წლის შემდგომ ყველაზე დიდი კლება იყო. 2009 წელს შემცირება 57,7 %. (იხ. დიაგრამა 1.) ამავე დროს, დამოუკიდებელი საქართველოს ისტორიაში პირველად, 2020 წლის მეოთხე კვარტალში ინვესტიციების მაჩვენებელი უარყოფითი გახდა და -134,2 მილიონი აშშ დოლარი შეადგინა.

დიაგრამა 1. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ცვლილება (%)

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

საქართველოში პანდემიის შეჩერებისთვის დაწესებული შეზღუდვების ფონზე კლება განიცადა ეკონომიკის თითქმის ყველა სექტორმა. 2020 წელს საქართველოს რეალური მთლიანი ეროვნული პროდუქტი წინა წელთან შედარებით 6,8%-ით შემცირდა. ყველაზე დიდი ზიანი მომსახურების სფეროს მიაღწა, ხელოვნება, გართობა, დასვენება და დასვენების საშუალებებით უზრუნველყოფის სექტორში შემცირება 46 %-ს გაუტოლდა. ზიანი მიაღწა საგარეო სექტორსაც, საგარეო სავაჭრო ბრუნვა¹ შემცირდა 12,5%-ით, 83%-ით ანუ დაახლოებით 2,7 მილიარდი დოლარით შემცირდა ტურიზმიდან შემოსავლები. 2020 წელი მძიმე აღმოჩნდა ქვეყნის ბიუჯეტისთვისაც, მთავრობას სოციალური ხარჯების გაზრდა მოუწია პანდემიის სამართავად, ასევე, გაიცა კომპენსაციები უმუშევრად დარჩენილებზე, ბავშვებზე და სოციალურად დაუცველებზე, დაწესდა საგადასახადო შეღავათები ბიზნესზე და სხვა. ამავ დროს, სახელმწიფო ბიუჯეტის შემოსავლები შეუმცირდა 2 მილიარდი ლარით, ხოლო გაზრდილი ხარჯების დაფარვა მოხდა დამატებით აღებული 7 მილიარდი ლარის ოდენობის ვალით.

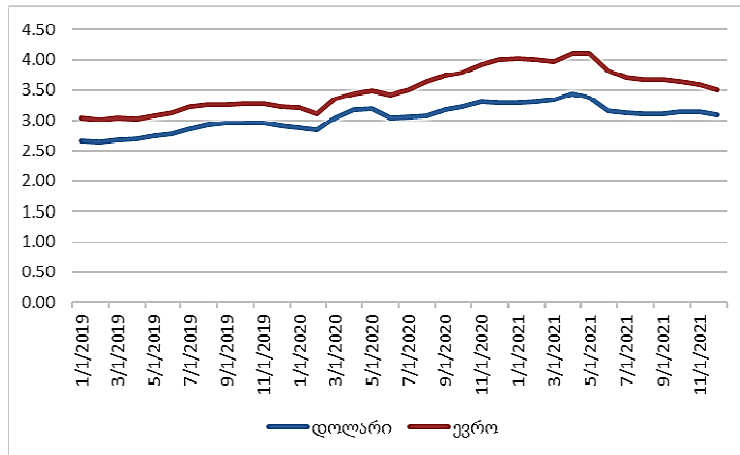
როგორც უკვე აღვნიშნეთ პანდემიით გამოწვეული შეზღუდვების ფონზე მივიღეთ საინვესტიციო დანაკარგები, ამიტომაც მნიშვნელოვანია გაანალიზდეს კონკრეტულად რა გზებია საჭირო იმისთვის, რომ საქართველომ მოიზიდოს საინვესტიციო კაპიტალი და გახდეს მიმზიდველი ქვეყანა ინვესტორებისთვის, რათა ხელი შეეწყოს ეკონომიკურ ზრდასა და შემოსავლების მატებას. ქვემოთ განვიხილავთ იმ საინვესტიციო რისკებს, რომლებიც პანდემიის ფონზე კიდევ უფრო გამწვავებულია და ხელს უშლის საქართველოში ინვესტირებას.

ტურიზმი. პანდემიის პირველი „მსხვერპლი“ ტურიზმი აღმოჩნდა, მსოფლიო ქვეყნების უმეტესობამ, მათ შორის საქართველომ მალევე ჩაკეტეს საზღვრები, რათა ხელი შეეშალათ პანდემიის გავრცელებისთვის. ოფიციალური მონაცემებით 2020 წელს 80,4%-ით იკლო ტურისტულმა ვიზიტებმა, შესაბამისად, შემცირდა ტურიზმიდან მიღებული შემოსავლები, რომელიც მძიმე ტვირთი აღმოჩნდა სასტუმროების, რესტორნების, ტურისტული სააგენტოების, ავია კომპანიებისთვის და სხვა დაკავშირებული სექტორებისთვის. მოცემულ დარგებში 2019 წელს 123 მილიონი აშშ დოლარის უცხოური ინვესტიცია განხორციელდა, 2020 წელს კი მაჩვენებელი უარყოფითი, -250 მილიონი აშშ დოლარი იყო, შესაბამისად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მოხდა მნიშვნელოვანი საინვესტიციო ზარალი.

ლარის კურსი. პანდემია დიდი გამოწვევა აღმოჩნდა ეკონომიკისათვის, რაც ეროვნულ ვალუტასაც აშკარად დაეტყო. დიაგრამა 2 აჩვენებს ლარის გაცვლითი კურსის დინამიკას და როგორც გრაფიკულადაც ჩანს პანდემიის დროს მნიშვნელოვანი მერყეობები ახასიათებდა ლარის ევროსთან და აშშ დოლართან მიმართებაში. ვალუტის კურსის არასტაბილურობა ხელს უშლის მოსალოდნელი შემოსავლების ან ხარჯების პროგნოზირებას საერთაშორისო ვაჭრობაში ჩაბმული ან იმპორტზე დამოკიდებული კომპანიებისთვის, რაც მომავალს გაურკვეველს ხდის, შესაბამისად, საინვესტიციო გადაწყვეტილებების მიღებას მნიშვნელოვნად ამცირებს.

¹ საგარეო სავაჭრო ბრუნვა არის ექსპორტ-იმპორტის ჯამი.

დიაგრამა 2. ლარის გაცვლითი კურსი

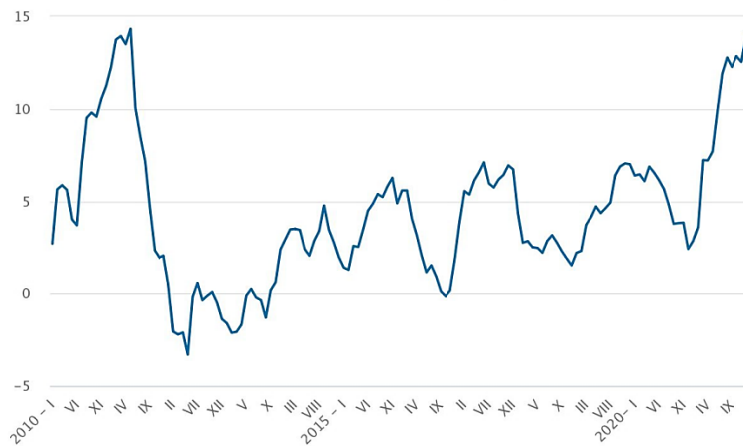

წყარო: საქართველოს ეროვნული ბანკი

ინფლაცია. ფასების დონის არასტაბილური და მკვეთრი ზრდა საინვესტიციო საქმიანობის მნიშვნელოვან სირთულეს წარმოადგენს. პანდემიის გამოწვეული კიდევ ერთი გლობალური ტენდენცია მიწოდების ჯაჭვის შეფერხება იყო, რამაც საერთაშორისო ბაზრებზე და საქართველოშიც ინფლაციის მაღალი მაჩვენებელი გამოიწვია, განსაკუთრებით იმპორტირებულ საქონელზე. (იხ. დიაგრამა 3).

დიაგრამა 3. ინფლაცია საქართველოში

ნლიური ინფლაციის დონე, %

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

იმპორტდამოკიდებული ქვეყნისთვის ფასების ზრდა განსაკუთრებით მტკივნეულია, მსყიდველობითი უნარის მსგავს შემირებას მოთხოვნის შემცირება ახლავს, რომელიც მოცემულ ეკონომიკაში ინვესტირების განხორციელების სურვილს აქრობს.

ინფლაციის მოსათოკად ეროვნულმა ბანკმა პანდემიის განმავლობაში 8%-დან 10.5 %-მდე გაზარდა რეფინანსირების განაკვეთი, რამაც თავის მხრივ სესხის აღება გააძვირა. ამ პერიოდში, იურიდიული პირებისთვის გაცემული ბიზნეს სესხების საპროცენტო განაკვეთები ეროვნულ ვალუტაში 12,2%-დან 14,2%-მდე გაიზარდა. იქედან გამომდინარე, რომ საქართველოში კაპიტალის ბაზარი არ არის კარგად განვითარებული, ბიზნესის დასაფინანსებლად გამოიყენება

საბანკო სესხი გაძვირებული საპროცენტო განაკვეთები კი ამცირებს მოთხოვნას საინვესტიციო სესხებზე.

საგადასახდელი ბალანსი. პანდემიით გამოწვეულ საინვესტიციო დანაკარგებს საგადასახდელი ბალანსიც კარგად ასახავს, კრიზისამდელი პერიოდის დადებითი დინამიკა მიმდინარე ანგარიშების დეფიციტის ზრდამ შეცვალა, პირდაპირი და პორტფელის ინვესტიციების კლების შედეგად საჭირო გახდა დეფიციტის დასაფარად დამატებით საერთაშორისო ვალდებულებების აღება, რომლის ძირითად წყაროს დონორებისგან მოზიდული სამთავრობო ვალი წარმოადგენს.

ცხრილი 1. საქართველოს საგადასახდელი ბალანსი (მლნ აშშ დოლარი)

ანგარიშები	2018	2019	2020
	-	-	-
მიმდინარე ანგარიში	1,191.41	960.09	1,965.61
		47.0	41.0
კაპიტალის ანგარიში	76.06	5	5
	-	-	-
ფინანსური ანგარიში	1,218.37	957.79	2,005.33
	-	-	-
პირდაპირი ინვესტიციები	976.88	1,054.28	549.10
	293.6	311.	-
აქტივები	1	88	15.13
	1,270	1,36	533.
პასივები	.49	6.16	97
	-	-	-
პორტფელის ინვესტიციები	47.64	697.55	74.63
	254.7	28.5	47.0
აქტივები	8	4	2
	207.1	726.	121.
პასივები	4	09	65
	-	595.	-
სხვა ინვესტიციები	568.85	46	1,659.92

წყარო: საქართველოს ეროვნული ბანკი

დასკვნები და რეკომენდაციები

Covid-19 პანდემიით გამოწვეულმა ეკონომიკურმა კრიზისმა მნიშვნელოვანი დანაკარგები მოუტანა საქართველოს ეკონომიკას, განსაკუთრებით საინვესტიციო კუთხით. დაწესებულმა შეზღუდვებმა, მაღალმა ინფლაციამ, ვალუტის მერყეობამ, საგარეო სავაჭრო ბრუნვის და ტურისტული შემოსავლების კლებამ გამოიწვია ინვესტიციების მნიშვნელოვანი შემცირება, რამაც საბოლოო ჯამში მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობა მოიტანა ქვეყნისთვის. განხილული საინვესტიციო სირთულეების შემცირების მიზნით საჭიროა მთავრობამ იმუშაოს რამდენიმე მიმართულებით, რათა ჩამოყალიბდეს მიმზიდველი საინვესტიციო გარემო და გაუმჯობესდეს ეკონომიკური მდგომარეობა.

პირველი რიგში, საჭიროა მრეწველობის ხელშეწყობა, გლობალური მიწოდების ჯაჭვის შეფერხების გამო მრავალმა სახელმწიფომ დაიწყო ჩინეთიდან წარმოების გამოტანა უფრო მოსახერხებელ ადგილას. საქართველო კი არის ქვეყანა, რომელსაც თავისუფალი ვაჭრობა აქვს ერთდროულად ჩინეთთან, თურქეთთან და ევროკავშირთან, ეს კი შესანიშნავ შესაძლებლობას აძლევს ქვეყანას გახდეს ინვესტირებისათვის მიმზიდველი ადგილი. ამიტომ, საჭიროა გამართული ლოჯისტიკური და მატერიალური ინფრასტრუქტურა. ამასთან, არსებობს კარგი სატრანზიტო პოტენციალი, რომელიც კიდევ უფრო განვითარებას მოითხოვს.

აუცილებელია ხელი შევუწყოთ სოფლის მეურნეობის განვითარებას, რადგანაც ინფლაცია ყველაზე მეტად სურსათზე აისახა და შესაბამისად, ამ სფეროში იმპორტჩამნაცვლებელი პოლიტიკა ვალუტის გაუფასურების და ინფლაციის პრობლემის წინაშე ნაკლებად დადგება. მთავრობის აქტიური აგრარული სექტორის დაფინანსება და გრანტებით უზრუნველყოფა ხელს შეუწყობს ინვესტირებას დერგში.

პანდემიამ ახალი შესაძლებლობები გაუშინა სატელეკომუნიკაციო სფეროს, გაიზარდა მოთხოვნა ონლაინ პლატფორმებზე. ამ მიმართულებით განათლების ხელშეწყობა და ინფრასტრუქტურის განვითარება IT სფეროში მოღვაწე ადგილობრივი და საერთაშორისო კომპანიების გააქტიურებას გამოიწვევს.

ლიტერატურა:

1. პაპავა ვ. & ჭარაია ვ. (2020). *კორონომიკული კრიზისი და საქართველოს ეკონომიკის ზოგიერთი გამოწვევა*. საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა კვლევის ფონდი
2. Papava V. (29 March, 2020). *Coronomic Crisis: When The Economy Is a Hostage to Medicine*. Eurasia Review. <https://www.eurasiareview.com/29032020-coronomic-crisis-when-the-economy-is-a-hostage-to-medicine-oped/>
3. საქართველოს ეროვნული ბანკი (2021). *წლიური ანგარიში 2020*. (ყოველწლიური პუბლიკაცია, ISSN 1512-1739). თბილისი, საქართველო.
4. საქართველოს ეროვნული ბანკი. *სტატისტიკური მონაცემები*. <https://nbg.gov.ge/statistics/statistics-data>
5. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. (16.08.2021). *პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები საქართველოში 2020*. <https://cutt.ly/dOhMblE>
6. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. (2021). *სამომხმარებლო ფასების ინდექსი (ინფლაცია)*. <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/26/samomkhmareblo-fasebis-indeksi-inflatsia>
7. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. (15.11.2021). *საქართველოს მთლიანი შიდა პროდუქტი 2020*. <https://cutt.ly/1OhMkK2>
8. საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია. (2021). *საერთაშორისო მოგზაურობა რეზიდენტობის მიხედვით*. <https://cutt.ly/ROvgxre>
9. United Nations Conference on Trade and Development (2021). *World Investment Report 2021*. Geneva. https://unctad.org/system/files/official-document/wir2021_en.pdf
10. World Bank Group (January, 2022). *Global Economic Prospects*, Flagship report. Washington, DC, USA.

Covid-pandemic as an Investment Challenge for the Georgian Economy

Irakli Zoidze

Ivane Javakishvili Tbilisi State University

PhD Student

SUMMARY

Pandemic outbreaks have had a negative economic impact on the world, including Georgia. Therefore, it is important to objectively assess the current situation and overcome the problems facing the country. The purpose of this article is to highlight the economic difficulties caused by the spread of the virus in terms of aggravation of investment risks and find effective ways to solve them. The traditional ways of studying the issue used in the article are based on the study of objective economic events observed in 2020-2021. Quantitative, qualitative and logical generalizations are used to analyze the economic indicators related to investment activities, which are obtained from various official sources and scientific articles.

The crisis caused by the pandemic significantly hindered the implementation of investment activities in Georgia, and the resulting problems brought significant economic losses to the country. The solution to the current situation is for the government to work actively with business, to overcome the investment risks caused by the pandemic and attract funds, that will ensure the activation of business activities on the one hand, and the improvement of the economic situation on the other hand.

Keywords: Covid-pandemic, investments, investment risks, economic development.